

Boček, Vít

[Birk, Elisabeth; Schneider, Jan Georg (Hg.). Philosophie der Schrif]

Linguistica Brunensia. 2010, vol. 58, iss. 1-2, pp. 351-352

ISBN 978-80-210-5250-5

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115071>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

spočívá lesk a bída etymologie. Každou knihu, která bude zasvěceně zpřístupňovat principy etymologické práce, lze proto jen vítat.

Příspěvek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Birk, Elisabeth – Schneider, Jan Georg (Hg.): Philosophie der Schrift. Tübingen: Max Niemeyer Verlag 2009. ISBN: 978-3-484-31285-2.

Recenzovaná kniha je sborníkem textů k počtě Christiana Stettera, profesora působícího v současné době na univerzitě v Cáchách. Stetter je znám jako autor publikací především k tématu filozofie jazyka a sémiotiky, zabývá se obzvláště dílem Wilhelma von Humboldta a Ludwiga Wittgensteina, dále též dílem Kantovým, Herderovým a de Saussureovým. Specifickým Stetterovým přínosem je to, že uvedené velikány rozvíjí v oblasti, kde bychom to možná nečekali, totiž v bádání o psaném jazyce. Sumárně vydal výsledky svého zkoumání v knize (Stetter 1997), která se pak stala základním inspiračním zdrojem pro plejádu jeho žáků. Ti se nyní sešli, aby svého mistra potěšili novými texty, které na jeho práci dále navazují.

Všech třináct textů se zabývá poměrem mluveného a psaného jazyka, přičemž škála otázek a vlastně i disciplín majících vztah k tomuto zastřešujícímu tématu je velmi široká. Najdeme zde studie spíše sociolingvistické (Fehrmann & Linz, Klein), translátologické (Schneider), z filosofie jazyka (Villers, Jäger) či teorie didaktiky jazyka (Bremerich-Vos) a další. Na tomto místě však pouze zmiňme tři témata, která mohou při četbě knihy vyvstat na mysli čtenáři zakotvenému v tradicích české lingvistiky.

První a asi nejzajímavější věcí je otázka, jaký je vztah Stettera a jeho následovníků k teorii psaného jazyka vypracované Josefem Vachkem (souhrn textů viz Vachek 1989). Snad by bylo dobré oba přístupy porovnat, přičemž získaná zjištění by se mohla týkat i toho asi nejdůležitějšího, co nás obvykle ke srovnávání různých teorií vede, totiž explikativní síly té či oné teorie. Ve Vachkově případě by právě srovnání s jinou teorií bylo obzvláště přínosné, protože v poslední době se objevují texty, stavějící se k jeho postulátům o vztahu psaného a mluveného jazyka spíše skepticky až kriticky (Chromý 2006, Adam 2009).

Druhá otázka se týká typologie. Je až notoricky známo, že podle Wilhelma von Humboldta je konkrétní jazyk podstatným činitelem určujícím vnímání světa člověkem, čili různé typy jazyků vedou také k různému pohledu na svět. Méně známé už je, že tuto myšlenku uplatňoval Humboldt i v pohledu na různé druhy písmových systémů (srov. třeba Humboldt 1824). Stetter tento přístup osobitě rozvinul a zasadil do kontextu moderních, ba postmoderních přístupů k jazyku. O míře platnosti této teze či její nebezpečnosti si může každý myslet svoje, dodejme však, že sympatický se nám zdá výklad pražské typologie, podle kterého není třeba nutně spojovat různé druhy písem s mimojazykovými kategoriemi, jako je myšlení, ale spíše je lépe se držet vnitrojazykových vysvětlení: vzhledem ke způsobu výstavby jazykových znaků budou izolační a polysyntetický jazykový typ logicky preferovat ideografické písmo, aglutinační typ písmo slabičné a flexivní i introflexivní typ písmo hláskové (srov. o tom Výkypěl 2006, 24 s další literaturou).

Poslední zmínku věnujme vztahu lingvistiky a typografie. Pokusil jsem se ukázat jinde (Boček 2009), že mezi oběma disciplínami lze najít překvapivé paralely. K jedné další nás přivádí příspěvek Sonji Häffner z recenzovaného sborníku, týkající se hledání korelace mezi jazykovými jednotkami či jevy a elementy písma. Häffner to ukazuje na příkladu japonského kanji, u něhož například jednotlivé tzv. radikály ve znaku mohou být považovány za koreláty morfémů. K tomu můžeme dodat, že taková pozorování nemusíme omezovat na specifický problém japonského písma. I v ty-

pografii zaměřené na latinková písmena najdeme analogické modely. Tzv. elementový přístup k teorii čtení hovoří o tom, že každý znak (písmeno) se skládá z několika součástek (například drčky či serify) ze sady, která je pro celé písmo společná (Unger 2007). Můžeme v tom snad vidět paralelu k lingvistickému chápání fonému jako svazku distinktivních rysů.

Z těchto poznámek doufejme vyplývá, že v nejobecnější rovině je hlavním přínosem knihy to, že nás nutí přemýšlet, kam až vlastně sahají hranice lingvistiky (či, radikálně řečeno, má-li vůbec lingvistika nějaké hranice) a kdo obývá území za těmito hranicemi, tedy kdo je jejím sousedem a jaké jsou vzájemné sousedské vztahy. Široce interdisciplinární přístup, jaký byl zvolen pro tuto knihu, poskytl k takovým úvahám v konkrétních případech jednotlivých studií znamenitý materiál, tradičními disciplínami (filozofie, logika) počínaje, novými (mediální studia) pokračuje a některými zábavnějšími (lingvistika posunkové řeči) konče.

Literatura

- Adam, R. (2009): Za empiricky adekvátní teorii písemné komunikace. *Slovo a slovesnost* 70, č. 3, 221–230.
- Boček, V. (2009): Ještě ke kulturnímu kontextu pražské školy: lingvistika a typografie. *Linguistica ONLINE. Issue Eleven, Miscellanea II*. Ed. A. Bičan. Online: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/bocek/boc-001.pdf>.
- Humboldt, Wilhelm von [1824]: Ueber die Buchstabenschrift und ihren Zusammenhang mit dem Sprachbau. In: *Werke in fünf Bänden*. Hgg. von Andreas Flitner und Klaus Giel, Bd. III, Schriften zur Sprachphilosophie. 3. vydání, Darmstadt 1969, 82–112.
- Chromý, J. (2006): Vachkovo pojetí psaného jazyka v kontrastu s běžnou (nejen internetovou) komunikací. *Čeština doma a ve světě* 14, 53–57.
- Stetter, Ch. (1997): *Schrift und Sprache*. Frankfurt a.M.
- Unger, G. (2007): *While you're reading*. New York.
- Vachek, J. (1989): *Written Language Revisited*. Amsterdam – Philadelphia.
- Vykypěl, V. (2006): *Essais zur Prager Typologie (mit einer Bibliographia typologica Pragensis)*. München.

Príspevek vznikl v rámci projektu MŠMT ČR LC546.

Vít Boček
vitbocek@gmail.com

Robinson, Andrew: **Writing and Script: A Very Short Introduction**. Oxford: Oxford University Press 2009. ISBN: 978-0-19-956778-2.

Jako jeden z dalších svazků slavné ediční řady *Very Short Introductions*, vydávané nakladatelstvím oxfordské univerzity, vyšla loni kniha věnovaná dějinám písma a psaní. Její autor, Andrew Robinson, je zasvěceným znalcem problematiky. Po sepsání několika knih s tematicky užším záběrem, ale o to odborněji koncipovaných – *The Story of Writing* (1995/2007), *The Man Who Deciphered Linear B: The Story of Michael Ventris* (2002) a *Lost Languages: The Enigma of the World's Undeciphered Scripts* (2002/2009) – sestavil tentokrát spíše přehledovou příručku, která shrnuje základní poznatky, které doposud máme o fenoménu písma a psaní.

Publikace sestává z devíti kapitol zabývajících se různými otázkami týkajícími se pojednávaného tématu. První kapitola líčí vznik písma. Důvtipné je v ní především vymezení „proto-písma“ nikoli jakožto vývojového předstupu písma, ale jako fenoménu s jiným funkčním využitím (pak se pod tento pojem schovávají jak staré památky, např. malé hliněné předměty sloužící zřejmě k vyjadřování počtu, tak třeba dnešní počítačové ikony). Autor dále shrnuje základní, ovšem málo